ЄВРОПА 16.11.2026 | Остап Кармоді

Празький медіаштурм

Урядова реформа суспільних медіа викликала рекордні протести в Чехії. Чи реальна загроза їхній незалежності?

Чехія переживає наймасовіші за останні роки протести проти. Організатори акцій проти правопопулістського уряду мільярдера Андрія Бабіша за підтримки опозиції вивели на вулиці тисячі людей по всій країні. У неділю, 15 листопада, один з найбільших публічних просторів у Празі – Летна – був переповнений людьми. За оцінками організаторів, у протесті взяли участь від 350 до 450 тис. осіб. Навіть якщо цифри завищені, це все одно стало однією з найбільших антиурядових демонстрацій з 1989 року.

Протестувальники вимагають від уряду відкликати законопроєкт, який змінить механізм фінансування суспільного радіо та телебачення. Вони звинувачують правлячі партії в спробах знищити незалежність медіа. Чи справді існує така небезпека? Чи можуть чеські суспільні медіа розділити долю польських та угорських колег?

Загроза реальна, але значною мірою перебільшена.

У Польщі та Угорщині уряди встановили жорсткий контроль над призначеннями керівників суспільних медіа.

Зокрема, польський закон про Національну раду з питань медіа 2016 року надав правлячій коаліції три з п'яти місць у раді й вирішальний вплив на призначення. Уряд Туска у 2023 році пообіцяв замінити її менш політизованим органом, але досі цього не зробив. Натомість він розпочав процедуру ліквідації державного телебачення, сформованого за часів партії «Право і справедливість», і передав управління ним призначеному урядом менеджеру.

Уряд хоче скасувати абонплату і перейти на фінансування з

В Угорщині за часів Віктора Орбана керівництво суспільного мовлення призначав голова медіарегулятора, якого, своєю чергою, обирав прем'єр-міністр. Закон,

державного бюджету. Опозиція стверджує, що це покладе край їхній незалежності.

ухвалений у червні 2026 року, передбачає створення ради з дев'яти членів, кандидатури яких висувають політичні та громадські організації. Проте всі члени й надалі потребують затвердження парламентом, що зберігає значний вплив уряду.

На цьому тлі чеська система збалансованіша. Керівництво Чеського телебачення та Чеського радіо призначають наглядові ради, члени яких обираються і Палатою депутатів, і Сенатом. Ані уряд, ані жодна з палат парламенту не має повного контролю над цим процесом. Запропонований законопроєкт не змінює цього порядку.

Натомість зміни стосуються фінансування. Наразі суспільні мовники фінансуються за рахунок абонентської плати, яку сплачують домогосподарства. Уряд хоче скасувати цей збір і перейти на фінансування з державного бюджету. Опозиція стверджує, що це покладе край їхній незалежності.

Варто зауважити, що 15 із 27 країн ЄС, зокрема Данія та Нідерланди, фінансують суспільні медіа з державного бюджету. Країн, у яких діє абонентська плата, – менш ніж половина від цієї кількості. Решта використовує спеціальні податки або збори, що включаються до рахунків за електроенергію. Отже, фінансування з держбюджету – найпоширеніша модель у ЄС, і в більшості країн, які її застосовують, вона не знищила незалежності суспільних медіа.

Фінансування з державного бюджету справді створює більшу залежність від уряду, але не такою мірою, як це стверджують критики.

До того ж законопроєкт передбачає скорочення бюджету Чеського телебачення приблизно на 15 відсотків і скасування його звільнення від ПДВ (що призведе до додаткових втрат – до 5 відсотків). Опозиція обурюється, але критики вже давно стверджують, що мовник розрісся до надмірних масштабів і витрачає занадто багато коштів на танцювальні та кулінарні шоу, телесеріали сумнівної якості та цілодобовий спортивний канал замість новин та суспільно-політичних програм. Наприклад, Німеччина та Данія суворо обмежують спортивні та розважальні програми на телебаченні, що фінансується з державних коштів; Нідерланди ж їх практично забороняють. Чеський законопроєкт не запроваджує жодних вимог щодо змісту програм, тож Чеське телебачення матиме більше свободи у формуванні програмної сітки, ніж його німецькі чи нідерландські колеги. Прихильники законопроєкту сподіваються,

що саме скорочення фінансування змусить мовника повернутися до своєї основної місії.

Опозиція значною мірою сама створила цю кризу

Однак більше занепокоєння викликає механізм фінансування. Після скорочення бюджет індексуватиметься лише тоді, коли сукупна інфляція досягне 10 відсотків. Це слабший механізм, ніж щорічна індексація в Литві чи Швеції, але кращий, ніж повна відсутність обов'язкової індексації в Данії чи Іспанії. Але, оскільки кошти закладатимуться до річного бюджету, проста парламентська більшість зможе змінити їхній обсяг у будь-який момент. Саме це – головний аргумент критиків законопроєкту.

Під тиском Бабіш почав змінювати свою позицію. Тепер він заявляє, що телебачення, ймовірно, не варто фінансувати безпосередньо з бюджету. Але це не відступ: він і далі категорично відкидає обов'язкову абонентську плату або запровадження нового спеціального податку. Натомість він запропонував варіант добровільних внесків.

Формально це звільнило б телерадіокомпанію від фінансового контролю з боку уряду. На практиці ж її доходи могли б скоротитися набагато більше, ніж заплановані 15-20 відсотків.

Ймовірно, цією пропозицією Бабіш лише дражнить своїх опонентів. Адже опозиція значною мірою сама створила цю кризу. Перебуваючи при владі, вона суттєво розширила базу для стягнення абонентської плати. Раніше її сплачували лише власники телевізорів або радіоприймачів. Після змін платити мав кожен, хто мав екран із підключенням до інтернету, включно зі смартфонами. Платниками також стали підприємства з 25 і більше працівниками, причому розмір внеску залежав від чисельності персоналу. Сотні тисяч людей, які ніколи не дивилися телевізор, раптом отримали рахунки. Тисячі малих підприємств зіткнулися зі збільшенням фінансових зобов'язань.

Насправді сьогодні під більшою загрозою перебуває не незалежність суспільного телебачення, а

Ці зміни виявилися вкрай непопулярними. Опитування показали, що майже три чверті населення виступили проти них. Час для їхнього запровадження також був обраний вкрай невдало: перші рахунки надійшли менш ніж за шість місяців до виборів. Бабіш

політична культура країни загалом

одразу скористався нагодою й пообіцяв скасувати плату. Ця обіцянка стала однією з головних причин його перемоги. І він не відмовиться від неї, оскільки, згідно з останніми опитуваннями, більшість населення й досі хоче скасування абонентської плати.

Водночас ті самі опитування показують, що понад дві третини людей хочуть, аби Чеське телебачення залишалося незалежним. Це дає опозиції привід стверджувати, що Бабіш зрештою прагне взяти медіа під свій контроль.

Утім, насправді сьогодні під більшою загрозою перебуває не незалежність суспільного телебачення, а політична культура країни загалом. Чехія ніколи не була такою поляризованою, як Польща чи Угорщина, принаймні в новітній історії. Система стримувань і противаг зберігалася навіть під час запеклих протистоянь, а суперники не намагалися знищити одне одного. Останніми роками ця стриманість почала зникати. Жоден із таборів не виявляє готовності до компромісу; кожен розглядає іншого як екзистенційну загрозу. Країна ще не досягла рівня поляризації, характерного для Угорщини, Польщі чи США, але рухається в цьому напрямку – повільно, але впевнено.

Остап Кармоді
Прага

Остап Кармоді (Ostap Karmodi) — журналіст і блогер, який вже багато років живе та працює в Празі й пише на теми європейської політики та економіки.